

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Een schat van onwaardeerbare prijs

Hij heeft ons immers in Hem uitverkoren . . .

Ef. 1 : 4 vv.

Ik herinner mij, dat in mijn studie-tijd iemand tegen me zei: als je later dominee bent, moet je maar veel preken over de gekruisigde Christus en je moet nooit preken over de eeuwige verkiezing. Want met het Evangelie van de gekruisigde Christus zal je de mensen vertroosten; met de boodschap van de vergeving der zonden zal je grote blijdschap brengen in het hart van Gods kinderen. Maar als je preekt over de verkiezing, kan je de mensen slechts wanhopig maken en angstig en onzeker. Want bij elk spreken over de verkiezing wordt onmiddellijk de vraag gewekt: ben ik wel verkoren of behoort ik bij de massa die verloren gaat, de grote hoop der verworpenen?

De broeder die dit tegen me zei, staat met zijn opvattingen niet alleen. Het is bij velen de gedachte: spreek nooit over de verkiezing, want dan worden we in de doolhof gejaagd. We hebben wél houvast aan de prediking van Christus Jezus, de Gekruisigde; maar we krijgen nooit houvast aan de verkiezing — die immers behoort bij de verborgen dingen?

Hoe komt het toch, dat wij niet, zoals de apostel in Efeze 1, zoals trouwens heel de Schrift (Psalm 65, Deuteronomium, Rom. 11 : 33—36), kunnen spreken over de verkiezing in psalmen en lofzangen en geestelijke liederen? Daar zijn ongetwijfeld allerlei oorzaken voor aan te wijzen. Maar de allereerste oorzaak ligt hierin, dat we een tegenstelling gemaakt hebben tussen het Evangelie van de gekruisigde Christus én de boodschap van de verkiezing Gods. En 't is een tegenstelling die de Bijbel niet kent.

Want wanneer Paulus in de brief aan de Efeziërs gaat schrijven over het grote heilswerk Gods, over de verzoening die door Christus is bewerkt, over het herstel van alle dingen, over Christus Die onze Vrede is, over de rijkdom van Gods genade die zich openbaart in de vergeving van onze misdaden — welnu, dan begint de apostel met een lofzang op de verkiezing Gods. Daar ligt voor hem geen tegenstelling, want de verkiezende genade Gods is de oorsprong, de bron, de grond, het fundament van het ganse heilswerk.

Men heeft de leer der verkiezing wel eens genoemd: het hart der kerk. Dat is prachtig gezegd. Maar 'k zou het nog liever zo formuleren: in de verkiezing gaat voor ons open het hart van onze Vader. De leer der verkiezing laat ons zien, hoe alle heil, alle genade, de verzoening en de schuldvergeving, opgekomen is uit de innerlijke bewegingen van de barmhartigheid Gods. Het ganse heil is ontsprongen aan de kloppende van Gods Vaderhart.

Toen ik destijds bezig was de Gereformeerde dogmatiek in mijn hoofd te stampen, moest ik o.a. dit uit het hoofd leren: de grond der verkiezing is Gods welbehagen en de grond der verwerping is Gods welbehagen. Het zal wel goed bedoeld zijn, maar deze formulering versterkt de gedachte, die toch al bij velen leeft, dat verkiezing en verwerping twee gelijkwaardige zaken zijn, die beide op gelijke wijze zijn voortgekomen uit het welbehagen Gods. Deze formule werkt in de hand de gedachte, dat God louter willekeurig, zonder aanwijsbare reden sommigen tot de zaligheid heeft uitgekozen en velen tot het eeuwig verderf. Met dezelfde graagte, waarmee God de een verkiest, zou Hij de an-

der verwerpen. Het is dan ook Zijn welbehagen, dat Hij mensen verwerpt.

Zo spreekt de Schrift nergens over Gods welbehagen. Welbehagen is in de Bijbel altijd het welbehagen van Gods liefde.

Toen God Zijn wereldplan maakte, werd Hij gedreven door liefde. Als de apostel moet gaan zeggen, wat er van eeuwigheid in Gods hart heeft geleefd, dan springt het eruit: in liefde heeft Hij ons tevoren bestemd als zonen van Hem te worden aangenomen.

We mogen over Gods verkiezingsbesluit nooit spreken als over een willekeurig besluit. We mogen over de verkiezende God nooit spreken als over een God Die net zo lief verwerpt als dat Hij verkiest. Want dan hebben we van de Heere een afgod gemaakt. Dan hebben we niet meer het gezicht op de Vader van onze Heere Jezus Christus, de Vader van alle barmhartigheid en de God der vertroosting. De verkiezende God is de God des heils, de God van alle genade, de God der menigvuldige verlossingen.

Maar hoe weten we dat? Hoe weet Paulus, dat van de verkiezing alleen maar gezongen kan worden?

Omdat Paulus die liefde Gods aan het werk heeft gezien in Christus Jezus. In Hem is Gods liefde openbaar geworden. Hij heeft ons de eeuwige Raad(!) van God tot onze verlossing(!) volkomen geopenbaard.

Met allerlei geestelijke zegening heeft Hij ons gezegend in Christus. Dat zegt Paulus: eertijds de meest eigengereide Farizeër, de giftigste kerkvervolger, de grootste der zondaren, de onverzettelijkste vijand. En hij zegt het tot mensen die dood waren in zonden en misdaden, die wandelden in de liederlijkheid.

Toen is aan Paulus de levende Christus verschenen. En tot deze mensen in Efeze is het Evangelie der verzoening gekomen. Christus heeft éerst Paulus en daarna de Efeziërs weggetrokken uit de vloek van de hel en hen geplaatst onder de zegen van de hemel, gezegend met allerlei geestelijke zegeningen in de hemelse gewesten.

Toen heeft de apostel het zomaar gezien: dit is alleen te danken aan de vrije gunst die eeuwig Hem bewoog. Dit ganse werk des heils is alleen in beweging gekomen vanuit de innerlijke bewegingen der barmhartigheid Gods.

Dat zondaren tot kinderen en erfgenamen worden aangenomen, dat heet gadeloze ontferming. Dát heet welbehagen.

Als U dus wilt komen tot de lofzang op de verkiezende God, dan moet u naar de Christus zien, Hem aangrijpen, Hem omhelzen. Want in Hem komt Gods eeuwige liefde naar u toe. Hij is de liefde Gods.

En wie Christus aanneemt, ja veelmeer door Hem aangenomen is, kan het niet meer laten met de Bruid van Christus te spreken over die schat van onwaardeerbare prijs (D.L.V., 15). Het is de lofzang op Gods vrije gunst die eeuwig Hem bewoog.

Men heeft wel eens gezegd, dat de leer der verkiezing ons vadsig en lui moet maken: zorgeloos en goddeloos. De verkiezing is immers een onfeilbare kracht ter zaligheid. Wie weet of die meent verkoren te zijn, zal zich nergens meer druk om maken.

't Opvallende is echter, dat een man als Paulus, die het diepst over de verkiezing heeft gesproken, het ijverigst heeft gewerkt in de verkondiging van het Evangelie.

De eeuwige zaligheid komt niet zo maar uit de lucht vallen, maar is door God gesteld

INHOUD

Een schat van onwaardeerbare prijs	W. B.
De „Gouden Keten des Heils“	H. J. J.
China, VI (Slot)	J. M.
Als een Mosterdzaad (I)	R. H. B.
Is de HERE „onzienlijk“?	K. C. S.
Wij bouwen kerken voor God en mensen, II (Slot)	v. d. P.
Ingezonden	
Persschouw	C. V.
Kritische krabbel	Frater
Kerknieuws	

in onlosmakelijk verband met onze roeping hier op aarde.

Want Efeze 1 zegt, dat God ons uitverkoren heeft om heilig en onberispelijk te zijn, voor Zijn aangezicht.

Het is jammer, dat wij juist in dit opzicht het spreken van de Schrift zo bijzonder hebben versmald. Wij kennen slechts twee mogelijkheden: je bent verkoren tot de zaligheid — en dan kom je er steevast; of je bent verworpen — en dan baat de trouwste dienst nog niet.

De Bijbel spreekt over Gods verkiezing in veel bredere verbanden. Van de stam Levi wordt gezegd, dat deze verkoren werd uit geheel Israël om te staan voor het aangezicht des Heeren. Betekent dit nu, dat alle Levieten onfeilbaar tot de zaligheid gebracht worden? Neen, het betekent wel, dat elke Leviet het recht ontvangt om tot de Heere te naderen in de dienst der verzoening. Elke zoon van Aäron wordt ook geroepen om in deze dienst bezig te zijn: heilig en onberispelijk, in volle toewijding aan de Heere en in afkeer van alle ongerechtigheid. Maar als Hofni en Pinehas van de dienst der verzoening een zaakje maken ten eigen bate en leven in ongerechtigheid, dán worden ze door de Heere verworpen.

De verkiezing is altijd verkiezing tot een bepaalde taak. Het betekent roeping tot dienst, tot priesterdienst. Heilig, onberispelijk, staan voor Gods aangezicht, 't zijn allemaal termen die aan de priesterdienst ontleend zijn. We zijn verkoren tot dienst voor God; dat is: tot dienst jegens de naaste.

Voorts: deze verkiezing van Levi betekende niet de verwerping van de andere stammen. Integendeel: God wil juist door de verkiezing van Levi (door de dienst van Levi) de verzoening, Zijn genade, tot het ganse volk doen komen.

We zien hetzelfde ten aanzien van Israël. Israël wordt uit alle volken verkoren om volk van God te zijn, heilig en onberispelijk. Aan deze verkiezing zit de zaligheid vast. Want wie met God verbonden wordt, wordt verbonden aan de God van zaligheden. Maar deze zaligheid wordt alleen gevonden in de weg van de dienst. Van dienst voor God de Heere, van dienst jegens de naaste.

Want in de verkiezing van Israël werden de andere volken niet verworpen. Integendeel, door Israëls verkiezing wil God Zijn heil doen komen tot de einden der aarde.

Zo stelt Paulus het ook ten aanzien van de Nieuw-testamentische gemeente. Hij zegt van dit volk, dat het verkoren is om heilig en onberispelijk te zijn, voor Gods aangezicht. We zijn niet uitverkoren tot een lui-lekkerland, waar we vanzelf in terecht komen. We zijn verkoren tot dienst, voor het aangezicht Gods.

En juist daarom mogen wij niet zeggen, dat onze verkiezing de verwerping van alle andere mensen betekent. Want onze dienst is, dat

God door ons Zijn Evangelie tot alle mensen wil doen komen. Zijn genade is wereldwijd.

Ik zeg niet, dat alle mensen zalig worden. Maar de Schrift zegt wél, dat God de zaligheid van alle mensen wil. En Hij heeft ons uitverkoren om heilige en onberispelijke priesterdienst te verrichten, om bezig te zijn in de dienst der verzoening. Dat is in 't Nieuwe Testament: de uitdeling van de vergeving der zonden.

Aan deze dienst zit onze zaligheid vast, wis en zeker. Dit is de zaligheid: de Heere te dienen, al onze dagen, voor Zijn aangezicht (Lofzang van Zacharias).

Wie deze dienst niet wil, wie van zijn ver-

kiesing een zaakje maakt ten eigen bate — hem zal het vergaan als Hofni en Pinehas, die door God werden verworpen. Hem zal 't vergaan als Israël, dat ook de dienst aan de wereld weigerde en toen door God werd verworpen.

Als leden van de Nieuw-testamentische gemeente behoeven we nimmer te twifelen aan onze verkiezing. Maar in de Schrift zijn verkiezing en roeping één. Juist voor de verkoeren is de verantwoordelijkheid het sterkst gespannen. Die verantwoordelijkheid is overigens een vrolijke zaak.

Baarn.

W. Borgdorff.

De „Gouden Keten des Heils”

„Wij weten nu, dat God alle dingen doet medewerken ten goede voor hen, die God liefhebben, die volgens zijn voornemen geroepen zijn.

Want die Hij te voren gekend heeft, heeft Hij ook te voren bestemd tot gelijkvormigheid aan het beeld zijns Zoons, opdat Hij de eerstgeborene zou zijn onder vele broeders; en die Hij te voren bestemd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt”.

Rom. 8 : 28—30.

In het voorafgaande gedeelte heeft Paulus gesproken van lijden en zuchten, van vergankelijkheid en slavernij. Heel de schepping is aan de ijdelheid onderworpen en is als in barensood. Ook de gelovigen zuchten nog in zichzelf en zien verlangend uit naar het volle zoonschap en naar de verlossing van het sterfelijk en vergankelijk lichaam. Ze zijn wel behouden, maar de volle verlossing is nog een zaak van onwankelbare hoop. Ze zijn nog zwak en weten vaak niet wat ze bidden zullen. Maar de Geest komt te hulp met onuitsprekelijke zuchtingen en de Hartenkenner weet, dat Hij voor de heiligen pleit. Al met al is er dus nog veel ellendigheid en gebrek in hun leven.

Maar geen nood: „Wij weten nu, dat God alle dingen doet medewerken ten goede voor hen, die God liefhebben”. In de Statenvertaling staat, dat „alle dingen” medewerken ten goede. Maar de bedoeling is zonder twijfel, dat God alle dingen doet uitlopen op het goede. Namelijk voor de gelovigen, die God liefhebben. Men heeft dit „alle dingen” wel eens zo overdreven, dat daaronder ook de zonden begrepen zijn. Maar dat is de bedoeling zeker niet. Dan zou daarin haast een vrijbrief liggen om het kwade maar te doen, omdat God het goede daaruit zou doen voortkomen. Wat tegen heel de Schrift zou zijn.

Maar met „alle dingen” bedoelt de apostel alles wat God ons doet overkomen. Een goede verklaring van deze woorden vind ik in het Doopsformulier: „Want als wij gedoopt worden in de naam des Vaders, zo betuigt en verzegelt ons God de Vader, dat Hij met ons een eeuwig verbond der genade opricht, ons tot zijn kinderen en erfgenamen aanneemt en daarom van alle goed ons verzorgen en alle kwaad van ons weren, of ten onzen besteren wil”.

Alle dingen komen ons toe van Gods vaderhand. Zowel het zoete als het zure, het goede als het kwade. Als de HERE ons tegenspoed zendt, dient dat om ons geduld te leren. Als Hij ons het goede doet „zien”, dient dat om ons dankbaarheid te leren en ons leven in Gods dienst te besteden. Als een onzekere toekomst voor ons ligt, mogen we leren, in kinderlijk vertrouwen, dat niets ons van Gods liefde scheiden zal. Aangezien alle schepselen zó in Gods hand zijn, dat ze tegen Zijn wil zich roeren noch bewegen kunnen.

Dat geldt voor allen, die God liefhebben. Er had ook kunnen staan: voor hen die in God geloven. Want geloof en liefde behoren bij elkaar. Wie niet gelooft heeft God niet lief en wie niet liefheeft gelooft niet recht.

Het is onmogelijk de HERE te kennen en te vertrouwen en Hem toch niet lief te hebben. En even onmogelijk is het Hem lief te hebben zonder Hem te vertrouwen. Naar een woord van Paulus is „het geloof door de liefde werkende” Gal. 5 : 6. Al wat de gelovigen ondervinden dient om de liefde tot God

te versterken. Het goede, dat ons wordt toegeschikt, maakt het vertrouwen der liefde krachtiger. En het kwaad, dat de HERE ons toeschikt, bevordert de ootmoed der liefde. Wie God niet liefheeft wordt noch door het kwade, noch door het goede dat hij ondervindt dichter bij de HERE gebracht. Maar zij die God liefhebben worden door alles wat hun overkomt nauwer aan Hem verbonden.

Van hen die God liefhebben wordt voorts gezegd, dat zij „volgens zijn voornemen geroepen zijn”. Zij vormen geen kleinere groep binnen de kring van hen, die God liefhebben, maar vallen met dezen samen.

Paulus voegt de woorden „die naar zijn voornemen geroepen zijn” er wel aan toe om alle eigen roem uit te sluiten. Dat we God liefhebben hebben we niet aan onszelf te danken, maar aan Hem „die ons uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht” I Petr. 2 : 9. Aan het geloof en de liefde gaat de roeping door het Evangelie vooraf. Want het geloof is uit het gehoor en het gehoor door het woord van Christus. Rom. 10 : 17. En achter de roeping door het Evangelie ligt Gods voornemen of plan. Zoals God het zich heeft voorgesteld, heeft Hij ons geroepen. Gods heilswil ligt achter de roeping door het Woord. Uit de roeping blijkt, dat Hij geen lust heeft in onze dood, maar daarin dat wij leven. Wat God met ons vóór heeft kunnen we niet gewaar worden door naar de hemel op te klimmen en daar een blik te slaan in zijn plan. Ook komen we er niet achter door te luisteren naar een geheimzinnige stem of inspraak in ons hart. Maar het is zo, dat Gods heilswil tot ons komt door de roeping, door het Evangelie.

***

Grond en doel van het leven der gelovigen worden door de apostel aangeduid in vs 29: „Want die Hij te voren gekend heeft, heeft Hij ook te voren bestemd tot gelijkvormigheid aan het beeld zijns Zoons, opdat Hij de eerstgeborene zou zijn onder vele broeders”. De grond van ons leven is, dat God ons te voren gekend heeft of vóórgedkend heeft. God kende ons eerder dan wij Hem kenden. Hij was ons met zijn kennen vóór. Wij hebben Hem niet eerst liefgehad, maar Hij ons. Niet wij hebben gekozen, maar Hij heeft ons uitverkoren. Het is niet zo, dat wij God zochten en dat Hij zich liet vinden. Maar het is zo, dat Hij ons zocht en anders hadden wij nooit naar Hem gevraagd.

Dat God ons te voren kende wil meer zeggen, dan dat Hij alles te voren van ons wist. In de Schrift heeft het woord „kennen” de betekenis van: liefhebben, in liefde kennen, zorg hebben voor, omzien naar. Als de HERE zijn volk „kent” dan wil dat zeggen, dat Hij hart voor hen heeft, dat Hij met hen begaan is en dat Hij het goede voor hen zoekt. In het bijbelse woord „kennen” ligt de gedachte van hartelijke toegenegenheid. Als hier staat, dat God ons vóórgedkend heeft, dan wil dat zeggen, dat God ons heeft liefgehad, eer wij Hem liefhadden.

God heeft ons niet alleen vóórgedkend, maar Hij heeft ook van te voren het doel voor het leven der gekenden en geroepen gesteld. Letterlijk staat er: Hij heeft een grens bepaald. God heeft wat met zijn geroepen vóór. Zo pas is gezegd, dat Hij alles doet medewerken ten goede. Alles moet medewerken om het goede doel te bereiken. En dat goede doel is: gelijkvormig worden aan het beeld zijns Zoons. In Gal. 4 : 19 zal Pau-

lus hetzelfde uitdrukken als hij zegt, dat Christus gestalte moet krijgen in het leven der gelovigen. Christus is de Zoon Gods en de gelovigen worden zonen Gods. Ze krijgen deel aan het lijden en de dood van Christus door de afsterving van de oude mens. En ze krijgen deel aan zijn opstanding door het aandoen van de nieuwe mens. Uiteindelijk zal dit doel bereikt worden in de wederopstanding des vleses aan het einde der dagen. Als complete mensen zullen de gelovigen dan gelijkvormig worden aan Christus. Zoals de apostel schrijft in Fil. 3 : 21: „Want wij zijn burgers van een rijk in de hemelen, waaruit wij ook de Here Jezus Christus als verlosser verwachten, die ons vernederd lichaam veranderen zal, zodat het aan zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig wordt, naar de kracht, waarmede Hij ook alle dingen Zich kan onderwerpen”. Dit „gelijkvormig worden” begint reeds in dit leven. Zoals blijkt uit II Kor. 3 : 18: „En wij allen, die met een aangezicht, waarop geen bedekking meer is, de heerlijkheid des Heren weerspiegelen, veranderen naar hetzelfde beeld van heerlijkheid tot heerlijkheid, immers door de Here, die Geest is”.

Zo zal de Zone Gods de Eerstgeborene zijn onder vele broeders. Hij is de Eerstgeborene van Gods grote familie. Hij is de Eerste, die opstond uit de doden en die zit aan Gods rechterhand. Hij is de enige, natuurlijke Zoon van God en de gelovigen zijn om Hem tot kinderen Gods aangenomen. Aan Hem hebben de gelovigen alles te danken. Ze hebben de zaligheid en het leven alleen in Hem. Maar Hij schaamt zich niet hen broeders te noemen. En hun getal zal groot zijn, een schare die niemand tellen kan.

***

In vs 30 volgt dan de bekende keten des heils: „en die Hij te voren bestemd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt”. Zó grijpen de werken Gods tot verlossing van zondaren in elkaar. Zo heeft de HERE altijd gedaan en zo zal Hij altijd doen. Dat is de regel van Gods handelen met zondaren, die Hij roept uit de duisternis tot het licht. Gods heilsplan is: velen gelijkvormig te maken aan zijn Zoon, Jezus Christus. Ter uitvoering van dit plan roept Hij door het Evangelie, dat een kracht Gods is ter zaligheid voor een ieder, die het gelooft. Door dat Evangelie der genade spreekt Hij vrij van schuld en geeft Hij recht op het eeuwige leven. En die Hij rechtvaardigt verheerlijkt Hij ook. Dat begint reeds in dit leven. Denkt maar aan de bovengenoemde tekst II Kor. 3 : 18: „wij veranderen... van heerlijkheid tot heerlijkheid”. Of aan Efeze 3 : 16: „opdat Hij u geve, naar de rijkdom zijner heerlijkheid, met kracht gesterkt te worden door zijn Geest in de inwendige mens, opdat Christus door het geloof in uw harten woning make”.

Een deskundige lezer zal hebben opgemerkt, dat onze vertaling zegt: „Hij heeft bestemd, Hij heeft geroepen, Hij heeft gerechtvaardigd, Hij heeft verheerlijkt”. Terwijl ik zeg: „Hij bestemt, Hij roept, Hij rechtvaardigt, Hij verheerlijkt”. En mogelijk heeft iemand zich afgevraagd of dit wel mag en wel kan.

Inderdaad mag dit en kan dit. Tegen de vertaling in de verleden tijd: „Hij heeft enz.” is geen bezwaar. Maar dan moet dit toch zo worden opgevat, dat Paulus zeggen wil: „Zo heeft de HERE altijd gedaan, zo is zijn wijze van handelen altijd geweest”. Dat komt er op neer: „Zo doet God”. En daarom is er ook geen enkel bezwaar te vertalen in de tegenwoordige tijd. Misschien is de beste vertaling deze: „En die Hij voorbestemd heeft, die roept Hij; en die Hij geroepen heeft, die rechtvaardigt Hij; en die Hij gerechtvaardigd heeft, die verheerlijkt Hij”.

In elk geval willen deze verzen ons leren, dat God getrouw is. Op Hem kunnen wij aan. Hij laat niet varen het werk zijner handen. Wie op Hem vertrouwt zal nooit beschaamd uitkomen. Wie leeft uit het geloof, wie aan Gods roepstem gehoor heeft gegeven, leeft in de zekerheid, dat God doen zal wat Hij beloofd heeft. Zijn oog is op God gericht en van Hem is zijn verwachting. En hij is verzekerd, dat niets hem kan scheiden van de liefde Gods in Christus Jezus.

Nog is op te merken, dat hier alleen van

Gods doen sprake is. Men zou kunnen zeggen, dat toch geloof nodig is en bekering en volharding. Staat er niet geschreven: „Wie volharden zal tot het einde zal behouden worden”? Verder zou iemand kunnen vragen met het oog op de toekomst: „Zal ik wel volharden? Zal ik wel blijven staan in het geloof? Zal ik niet bezwijken in het uur der beproeving, bijv. als er weer brandstapels werden opgericht en met de belijdenis van Jezus Christus het leven gemoeid zou zijn?

Het spreekt voor hen die het Evangelie kennen vanzelf, dat er geloof nodig is en bekering en volharding! Dat wist Paulus beter dan wij. En het spreekt ook vanzelf, dat vragen boven kunnen komen als zoeven gesteld werden. Wie zou durven zeggen: Mijn geloof is sterk genoeg om staande te blijven? Wie zou beweren: Ik ben zulk een held, dat

ik zelfs bij het naderen van de dood geen verzoeking zou vrezem? Staat het alles wel zo vast als de apostel hier en in het vervolg schrijft?

Ja, zó vast staat het als de apostel hier en in het vervolg schrijft. Maar ons zwakke geloof dan? En onze angst voor folteringen? En de zwakheid van ons vlees? Kunnen wij wel één ogenblik staande blijven?

Paulus zou dunkt mij, als deze vragen hem gesteld waren, geantwoord hebben: „Geloof gij het Evangelie? Is God getrouw? Is Jezus Christus gisteren en heden dezelfde en tot in eeuwigheid?” En bij een bevestigend antwoord op deze vragen zou hij zeggen: Blijf daar dan bij. God zal het ook in de toekomst zijn”.

H. J. Jager.

China

VI (Slot)

Een bedriegelijk begin

De vorige keer schreven we over Leslie Lyall's boek over de weg van de kerk onder het communistisch bewind in China¹⁾. Leslie Lyall is gedurende 22 jaren zendeling geweest in China. Van 1929 tot 1951. In dit laatste jaar is hij uit China vertrokken zoals alle Amerikaanse en Europese zendingsarbeiders. Onder communistische dwang. Hoe dat in zijn werk gegaan is vertelt hij. Hij vertelt, zoals ik de vorige keer al schreef, die uittocht niet op een romantiserende of dramatiserende manier. Hij verhaalt op grond van de feiten en op grond van de officiële documenten wat er met de kerk en de zending gebeurd is toen de communisten aan de macht kwamen. En het is goed en nuttig die taal der feiten te lezen. Mocht die taal de ogen openen vooral van hen, die menen, dat het met de kerk wel meevalt onder een communistisch bewind.

In het vertrekjaar van Leslie Lyall — 1951 — hadden de communisten de macht in handen op het vasteland van China en was Tsang kai Sjek uitgeweken naar Formosa. In 1960 heeft de auteur het Verre Oosten nog eens uitgebreid kunnen bezoeken. Daarna schreef hij dit geschrift. Hij zegt in de inleiding, dat, naarmate men de officiële documenten en verklaringen van de kerkelijke leiders in China beter bestudeert, men steeds duidelijker ziet, dat de richting waarin de protestantse kerken zich sinds 1950 bewogen hebben, door de Chinese communistische regering is voorgeschreven. Door de officiële nieuwsagentschappen wordt aan de wereld bekend gemaakt, dat de kerken zelve, geheel vrijwillig tot het inzicht zijn gekomen, dat zij de zaak van de democratie of van het communisme niet moeten tegenstaan, maar toegewijd moeten bevorderen. Maar dit laatste — zegt hij — is beslist in strijd met de werkelijke toedracht van de feiten, met de historische gang van zaken. In werkelijkheid volgen de kerken in China van 1950 af, een zorgvuldig door de communistische regering uitgestippelde weg. Maar — en daarin is de uiterste geraffineerdheid van het systeem op te merken — een weg die inderdaad een vrijwillig door de kerken gekozen weg schijnt te zijn. In werkelijkheid is het kerkelijk leven verlopen volgens een te voren zorgvuldig uitgestippeld en uitgetekend schema. Als ik het zó zeg zoals ik het daar geschreven heb, dan heb ik het nog niet goed gezegd. De door de communisten uitgestippelde weg is inderdaad door de kerken zelve gekozen. Hoe? Dit blijft tot op zekere hoogte een raadsel. Men kan zeggen dat de kerkelijke leiders in de val gelopen zijn, die de communisten bedriegelijk hadden opgesteld. Als men dit zegt is men dicht bij de waarheid. Men kan ook zeggen — en dan benadert men de zaak van een andere kant — de kerkelijke leiders hebben, onwetend, over het algemeen gesproken, de zwakheid van de kerk in het doorzien van de sluwheden van de vijand gemanifesteerd. De kerk blijkt dikwijls helemaal niet opgewassen tegen de listige aanslagen van de Boze. Daarom ook niet tegen de listige aanslagen van de bozen. Het is goed deze les nog eens

uit de ervaringen van de Chinese kerken te leren.

Na deze inleiding een paar historische data uit de Chinese kerkhistorie van de laatste jaren.

Daar is eerst 30 juni 1950.

En dan de maand april van het jaar 1951.

Op de eerstgenoemde datum werd een representatieve groep christelijke leidende figuren en zendingen uitgenodigd om in het gebouw van de Y.M.C.A. in Sjanghai een rapport aan te horen betreffende een historische bijeenkomst te Peking tussen vier kerkelijke leiders enerzijds en hoge regeringsvertegenwoordigers anderzijds. Deze laatste conferentie had drie dagen en een avond geduurd. Dit was iets zonder precedent. Nimmer had een vorige regering zoveel aandacht aan de kerk geschonken, dat een conferentie van ettelijke dagen met vertegenwoordigers van de kerk op 'srijks kosten was belegd. De vier kerkelijke leiders kwamen terug in zeer opgewekte stemming. Zij voelden zich vereerd en waren optimistisch gestemd. In Sjanghai rapporteerden zij betreffende de drie uitvoerige gesprekken die zij hadden gevoerd met de heer Tsoe En-lai, de eerste minister en zijn collega's. De regeringspersonen hadden verklaard, dat de moeilijkheden welke christenen mochten hebben ondervonden van de zijde van de nieuwe bewindhebbers alleen gevolg waren van het feit, dat in de ogen van het volk de kerk verbonden was met buitenlands imperialisme. Het zou daarom aan de kerk zelve liggen of zij zich wilde reinigen van elke imperialistische smet en indien zij dat zou doen, was er goede verwachting, dat zij haar plaats eervol zou mogen innemen in de nieuwe Chinese maatschappij. Aldus het rapport. Zoals bekend was, bevatte de nieuwe grondwet een clause welke vrijheid van godsdienst garandeerde aan alle Chinese burgers, en de overheid had de ernstige bedoeling deze garantie na te komen. Er bestond geen principiële tegenstelling van de kant van de regering met de kerk. De tegenstelling tussen de regering en de kerk betrof alleen dit, dat de kerk zich had laten gebruiken als een instrument voor de uitvoering van imperialistische doeleinden in China. Aldus was het de kerkelijke leiders verteld en aldus brachten zij deze boodschap over in hun rapport aan de kerken en de zendingen. Een betekenisvolle zin van de premier Tsoe En-lai werd letterlijk aangehaald: „Wanneer China in eigen huis orde op zaken stelt is het ongewenst dat er gasten bij aanwezig zijn”. Deze zin werd niet op de zendingen toegepast op dit moment.

Eén van de vier kerkelijke leiders die met de premier en zijn collega's in Peking geconfereneerd hadden — de heer Y. T. Woe, legde aan de vergadering een stuk voor dat hij noemde een „Manifest van de Kerk”. In grove trekken was dit stuk opgesteld gedurende de conferentie van de vier met Tsoe En-lai. In het document beloofde de kerk plechtig zichzelf te zullen ontdoen van alle trekken van imperialisme; zich loyaal te zullen geven aan de Volksregering en gehoorzaamheid aan de Communistische partij te zullen voorstaan. Er werd een commissie benoemd teneinde het stuk nog eens door te nemen. Laat op de avond van de 30e april werd de hoofdzaak van de besprekingen van

de avond gerapporteerd aan de directeur van de China Inland Mission, de heer R. J. Sinton. Zijn onmiddellijke reactie was toen: „Dit is het begin van het eind”. Hij had gelijk. Het officiële kerkelijke orgaan Tien Feng, dat is „Hemelse Wind”, welk orgaan de ondersteuning van de regering kreeg, publiceerde de aangenomen tekst op de 10e augustus en met het commentaar: „Dit manifest zal historische betekenis krijgen voor het christendom in China”.

Onmiddellijk begon door en uit Sjanghai een actie om de handtekening van alle christenen te verkrijgen voor dit document. Er werd gehoopt de handtekening van alle christenen in China te krijgen. Dit laatste is niet gelukt.

Er waren en bleven „eenzame” leiders die de val die hier voor de kerk en de christenen gezet was, zagen, maar de grote meerderheid deed mee. Op 23 september 1950 werd de volledige tekst van het Manifest gelijktijdig in alle dagbladen over heel China gepubliceerd. Alsof het van tevoren gearrangeerd was, riepen meteen de plaatselijke communistische partijleiders en kaders de lokale kerkelijke leidslieden op om te informeren naar hun reactie.

„U bent het er natuurlijk mee eens?” „O ja!” „Wel, waarom stelt u dan nog steeds de aanwezigheid en de hulp van de vreemde imperialistische zendingen op prijs?”

Er bestaat geen regeringsbesluit krachtens hetwelk de zendingen werden weggestuurd. Geen directe actie om in te grijpen in hun werk. Nee, deze subtiele druk op de christenen om zelf te handelen deed het. Het duurde niet lang of gedeprimeerd en vreesachtig, kwamen ze naar ons toe met hun verzoek om te gaan. Beleefd! „Wij waarderen zeer diep wat U voor ons hebt gedaan in het verleden. Maar de tijden zijn veranderd. In het nieuwe China zal het heel moeilijk voor ons zijn om samen te werken...”. Een hinderlijke pauze. „Misschien zou het beter zijn als U uw bijbelkring maar wilde opgeven. Het zou eigenlijk wel goed zijn als U niet meer naar de kerk kwam ook”.

De zendingen bogen voor het onvermijdelijke. Wat moesten zij? Het was de „wil van het volk”. Zo ging het niet overal. Het ging niet overal op dezelfde manier. Maar van uit geheel China kwamen vele in hoofdzaak gelijkluidende rapporten. Eén voor één gaven de zendingsgenootschappen en zendingkerken de instructie aan hun zendingen zich uit China terug te trekken. Sommigen vertrokken al in 1950. Maar in 1951 was de uittocht in volle gang. Het ging alles precies in overeenstemming met het regeringsprogramma — en toch zonder een enkele verordening van de regering.

Het vertrek werd zo moeilijk en zo vernerdend gemaakt als maar even kon. Voor uitreisvisa verstrekt werden, moest een publieke mededeling in de pers worden gedaan, waarbij allen die iets te vorderen hadden van de betreffende zending, werden opgeroepen die vorderingen aan te geven. Voorts moest men de eigendomsacten en papieren afgeven. Slechts wanneer deze formaliteiten vervuld waren kregen de zendingen hun vergunning om te vertrekken. Een lokaal persoon moest zich bovendien voor hen borg stellen en garant staan voor hun goed gedrag in de toekomst. Zo gingen ze dan als dit allemaal voor elkaar was.

De communistische Volksregering verkreeg op deze manier een zeer groot aantal waardevolle eigendommen: ziekenhuizen, universiteiten, scholen, particuliere woningen, enz. De kerken mochten gebruiken wat voor haar bruikbaar scheen. Maar de rest van het zendingenbezit verviel aan de regering. Van nu aan zou opvoeding, medische hulp, weeshuizen en liefdadigheidsinstellingen van alle mogelijke soorten uit de sfeer van christelijke verantwoordelijkheid overgaan naar de regering. Voorzover christenen werkzaam waren in opvoedkundige, medische of filantropische arbeid, mochten zij daarin werkzaam blijven maar dan als gewone burgers die in dienst van hun vaderland werkzaam waren. Zij werden van nu af overheidsambtenaren. De enige vrijheid van christenen was te geloven in God en Hem te eren in de eredienst. Deze werd niet verboden. Maar pas ook hierbij op. Vrij was de prediking natuurlijk niet. Eén dergelijke regering kan geen vrijheid van het woord toestaan. Ook niet van het woord der christelijke verkondiging.

Dit Manifest betekende het eind van meer dan honderd jaar protestantse zendingsarbeid in China. De afkondiging ervan was waarschijnlijk „onvermijdelijk” in de angstige atmosfeer van 1950 en '51 — zegt de auteur. Buigen voor het onvermijdelijke — moet toen wel de enige weg hebben geschieden om het voortbestaan van de kerk in China te verzekeren. Het was de prijs die de regering vroeg voor de „vrijheid”. Niettemin is het droevig te moeten constateren, dat geen christelijke leiders in China enig protest hebben doen horen tegen de verwijdering van hun broeders in Christus van over zee. Droevig dat zulk een breuk in de christelijke gemeenschap tot stand kwam en dat zo plotseling op zuiver nationalistische gronden. Het is droef te moeten constateren, dat de chinese kerkelijke leiders hebben aanvaard wat zij wisten dat volkomen onwaar was, namelijk dat de buitenlandse zendelingen niet anders dan instrumenten waren van buitenlands imperialisme.

De tweede historische datum die we boven noemden, namelijk de maand april van 1951 is van ingrijpende betekenis omdat in die maand 158 kerkelijke leiders werden bijeengebracht te Peking op regeringskosten, ten einde onder voorzitterschap van een regeringsvertegenwoordiger te handelen over de „beschikking van de eigendommen van zendingsgroeperingen in China, die door Amerika gesubsidieerd waren”. De regeringspreker zeide in zijn openingstoespraak dat de taak van de conferentie was „alle banden tussen de kerk en het amerikaans imperialisme nu volkomen door te snijden en de vaderlandse christenen te helpen een nieuwe beweging op gang te brengen voor onafhankelijkheid, zelfstandigheid en onafhankelijke propaganda voor het geloof”. En op deze wijze „te realiseren het besluit van de regering”. De kerkelijke leiders bleven derhalve niet in het onzekere omtrent hetgeen de regering wilde van de kerk.

Het resultaat van deze eerste „nationale conferentie” was de creatie van een beweging die genoemd werd — „de Driemaal Zelf-Reformatie-Beweging”. De naam lijkt vreemd. Ze betekent ongeveer dat de kerk op weg van voortgaande reformatie op moest. Maar dan op het nationale vlak. Een nieuw slagwoord werd geschapen: „Heb je vaderland lief; heb de kerk lief!” En in deze orde. Eerst het vaderland. Het vaderland voorop. Het Driemaal Zelf zag op de kerk, die zichzelf nu voortaan moest gaan besturen en niet

langer lopen moest aan de „leiband” van de uitheemse zendelingen; op de kerk, die voortaan ook voor zichzelf financieel moest zorgen (self-supporting); die op eigen benen moest staan en ten derde op de kerk, die zelf voor de verbreiding van het evangelie moest zorgen en dat niet langer aan vreemdelingen moest overlaten. Het leek niet on aardig. Deze gedachten hadden de communisten aan de zending zelf ontleend. Al jaren was het streven in de kring der zending er op gericht de kerken te leiden op de weg van dit Driemaal Zelf. Zelf zich besturen onder Christus. Zelf voor eigen financiën zorgen. Zelf zorgen voor de prediking van het evangelie.

Bij de communisten kregen deze namen een andere inhoud. Door hen werd alles gekeerd tegen het vergif van het zogenaamde imperialisme.

Deze eerste conferentie was veelbetekend voor de weg waarop voortaan de kerk in China zou worden geleid: vastverbonden — gehuwd — zegt de auteur, aan de staat. Aldus werd zij een instrument van grote waarde in de handen van de communistische regering om haar denkbeelden omtrent sociale ontwikkeling te realiseren.

Met deze opmerkingen uit en over het boekje van Lyall besluiten we onze artikelen over de kerk in het Nieuwe China. De auteur heeft zeer helder beschreven hoe het Communistisch regiem de kerkelijke leiders heeft verleid tot het compromis. In kort bestek bevat het heel veel. Veel meer dan wij hier konden aanduiden. Op aangrijpende wijze laat hij ons ook zien, dat er mannen bleven weerstand bieden door onveranderlijk vast te houden aan God en Zijn Woord. Zij moesten door onbeschrijfelijke diepten van lijden en vernedering heen tot een einde in duisternis. Maar de HEERE waakt over Zijn getuigen. De HEERE kent de weg der rechtvaardigen — ook in China. Ook dan wanneer wij niets meer weten en niets meer kunnen weten omtrent hen.

J. Meester.

1) „Come wind, come weather”, the present experience of the Church in China, by Leslie Lyall, London, Hodder and Stoughton.

Deelde ik de vorige keer mee, dat ik bij gerucht vernomen had dat een nederlandse vertaling in bewerking was, thans kan ik daaraan toevoegen dat het „gerucht” waarheid bleek te bevatten. Ik ontving een aankondiging dat het bij Hoenderloo's Uitgeverij te Hoenderloo is verschenen onder de titel: „Ziende de Onzienlijke”

Als een Mosterdzaad¹⁾

I

Nadenkende over een onderwerp voor een slotwoord voor uw vergadering werd mijn aandacht getrokken door de gelijkenis van de Heiland over het mosterdzaad. U vindt die gelijkenis in Mattheus 13 : 31—32 en op de gelijkkluidende plaatsen bij Marcus 4 : 30—32 en Lucas 13 : 18, 19. Ze is één van de kortste gelijkenissen, die de Here heeft uitgesproken. Toch bevat ze in enkele woorden een krachtige boodschap ook voor deze onze vergadering. Ze luidt als volgt:

Nog een gelijkenis hield Hij hun voor en Hij zeide: Het Koninkrijk der hemelen is gelijk aan een mosterdzaadje, dat iemand nam en in zijn akker zaaide. Het is wel het kleinste van alle zaden, maar als het volgroeid is, is het groter dan de tuingewassen en het wordt een boom, zodat de vogelen des hemelen in zijn takken kunnen nestelen.

Wat was de bedoeling van de Here met deze gelijkenis? Het is duidelijk, dat het Hem om het koninkrijk der hemelen gaat. Hij is, als hij deze gelijkenis uitspreekt, midden in zijn onderwijs aangaande dat koninkrijk. Het gaat daarin om de heerschappij van God op deze aarde, concreet, in het leven van alle dagen. Dat koningschap van God is door zijn komst op aarde manifest, zichtbaar en tastbaar geworden. Het was er al wel onder het volk Israël in de instellingen en wetten, die God aan dat volk gegeven had. Toch was dat nog maar een voorlopige openbaring van het

rijk. De profeten hadden al gesproken van een nog veel machtiger openbaring van dat koninkrijk straks, als de Messias zou gekomen zijn. Dan zou Gods verlossende en van de bevrijdende kracht van het koninkrijk pas ten volle openbaar worden. Welnu, die grote heilstijd is thans met de komst van Hem, de Messias aangebroken. En in allerlei beelden onderwijst de Heer zijn apostelen en volgelingen aangaande dat rijk. Er leven bij hen nog allerlei misverstanden, die Hij nu gaat doorbreken. Zij identificeren dat koninkrijk met de verbreking van de macht der romeinen en met de oprichting van het aardse rijk van David. Zij denken, dat het koninkrijk zal komen met aardse macht en glorie. En dat misverstand breekt de Here in deze gelijkenissen, ook in die van het mosterdzaad, tot op de grond toe af.

Het koninkrijk der hemelen is gelijk aan een mosterdzaadje. Als zij soms mochten denken, dat dat koninkrijk met macht en geweld zou komen, dan vergissen zij zich wel. Want wat is er onaanzienlijker dan een mosterdzaad? Het is het kleinste van alle zaden, zegt de Here. De uitleggers hebben er wel over getwist of dat wel helemaal juist was en noemen zaden, die nog kleiner zouden zijn dan het mosterdzaad. Maar één van hen heeft er terecht op gewezen, dat Lucas zegt, dat het gaat om een zaad, dat een man in zijn tuin zaaide. De Here geeft ons hier geen lesje botanie, maar neemt een beeld, dat ieder mens in die dagen toesprak. Van de zaden, die in de tuin werden gezaaid, is het bepaald het kleinste. Een kleine zwarte onaanzienlijke korrel, je kunt hem zo van je hand blazen.

Bij de Rabbijnen was het mosterdzaad al een geliefkoosd beeld voor een heel klein zaad. Zij verklaren ergens iemand strafbaar, die een onrein dier eet kleiner dan een mosterdzaad, en de Here gebruikt zelf het beeld nog later in zijn onderwijs als Hij zegt tegen zijn discipelen, dat wanneer zij een geloof hadden als een mosterdzaad, zij bergen konden verzetten in het hart der zee en bomen ontwortelen.

Kijk nu echter eens, zegt de Here, wat die man met die kleine onaanzienlijke korrel doet. Hij legt die in de aarde, het gaat er mee als met de tarwekorrel, die ook in de aarde wordt gelegd en vergaat. Maar als het volgroeid is, vervolgt de Here, is het groter dan de tuingewassen en het wordt een boom, zodat de vogelen des hemels in zijn takken kunnen nestelen. Wat is het onderwijs van de Here aanschouwelijk. In die paar trekken zie je het ganse beeld voor je: die kleine korrel, die in de aarde gaat en die machtige planten, die er uit opschieten. Reizigers uit Palestina verklaren, dat de mosterdplant, zoals hij daar groeit, veel en veel groter is dan hier. Hij groeit verbaasd snel op en bereikt met zijn takken een hoogte, dat een man te paard wel onder die takken kan schuilen. En aan die takken rijpen in snel tempo peulvormige vruchten, waaruit straks het zaad wordt gewonnen. Voor de vogels is zo'n struik een bijzondere attractie. Zij strijken er in dichte drommen op neer en nestelen in de takken. Ze vinden er voedsel en beschutting.

Het beeld, dat de Heiland hier gebruikt, is niet nieuw; we vinden het ook reeds in het Oude Testament, zij het in een enigszins andere vorm. In Ezechiël 31 vergelijkt de profeet het wereldrijk Assyrië met een machtige ceder van de Libanon, die opschiet en waarvan de top in de wolken rijkt. Maar ook daar vindt ge dat aardige vrolijke beeld van de vogelen des hemels, die in zijn takken nestelen. En ook in Daniël 4 vindt ge dit beeld weer terug. Het gaat nu om het wereldrijk Babel, dat met een grote boom vergeleken wordt. Ook dan zegt de profeet weer, dat in zijn takken het gevogelte des hemels nestelde en zich met de vruchten van de boom voedde. Maar wat was het lot van die machtige wereldrijken: die bomen werden omgehouden. Noch Assyrië noch Babylonië hielden stand, Gods bijl sloeg deze bomen om. Van de schaduw, die zij boden aan de vogelen des hemels, bleef niets over.

Hoe anders is het met dit mosterdzaad waar de Here van spreekt. Hij tekent ons een boom, waarin de vogelen nestelen en voedsel vinden, en die niet ondergaat.

Het is wel duidelijk, wat de Heiland met deze gelijkenis ons wil zeggen. In de eerste plaats doorkruist Hij hier de vleselijke, wereldse opvatting van het messiasrijk bij zijn apostelen. Zij dachten, dat het koninkrijk der hemelen met geweld zou komen. Maar de Heiland laat zien, dat het anders is. Hij vergelijkt het met een simpel zaad, dat in de aarde gelegd wordt. Is Hij Zelf niet dat zaad, dat straks in de aarde gelegd zal worden, als Hij op Golgotha voor zijn volk gestorven is, en begraven wordt in de hof van Jozef? Ligt hier ook niet de verwijzing in naar de gelijkenis van het tarwegraan? Maar vergeet nu geen ogenblik, wil de Heiland zeggen, wat er met dit zaad geschiedt. Als het volgroeid is, is het groter dan alle tuingewassen. Het enige, wat daarbij nodig is, is het **geduld** van de zaaier. Het is dezelfde gedachte, die de Heiland ook in de gelijkenis van de zaaier had neergelegd. Het gaat in het koninkrijk der hemelen niet met macht en geweld. Het is een zaak van rustige, krachtige, voortgaande groei. Maar dan is het resultaat ook verbazingwekkend. De grootste van alle tuingewassen! Uit dat kleine zaad komt die grote struik en dat eenvoudig door de interne groei-kracht. Als je maar het geduld van de tuinman hebt om op het resultaat te wachten. En hoe weldadig is dan ook het resultaat, wat er uit dat kleine zaad te voorschijn komt. Die kleine vrolijke vogels des hemels kunnen in haar takken terecht en vinden er gelegenheid tot nestelen, beschutting en voedsel.

Zo gaat het nu ook met het koninkrijk der hemelen wil de Heiland zeggen: als je maar de tijd en het geduld van het wachten neemt, dan liggen daar krachten in verborgen, die zich geleidelijk, maar onweerstaanbaar openbaren. Waar dat koninkrijk en zijn krachten werkelijk aanwezig zijn, daar komen de ge-

volgen aan het licht. Daar is beschutting en hulp en zegen voor allen, die bij dat koninkrijk en zijn koning schuilen.

Laag hier voor de discipelen geen geweldige belofte in verborgen met het oog op de toekomst, die zij tegen gingen? Tegenover wat voor geweldige machten zouden zij straks niet komen te staan? Zij, twaalf simpele mannen, uit een uithoek van de wereld, het verachte Galilea. Wat waren zij waard, naar de mens gerekend, bij de machten op politiek en wijsgerig en religieus gebied, in de wereld, die zij binnen zouden trekken met het Evangelie van het koninkrijk. En toch: uit de kracht van het in de aarde begraven en weer

opgewekte zaad Christus zou straks onweersstaanbaar het koninkrijk gaan groeien en het zou beschutting bieden onder zijn takken voor alles wat ellendig en vertrappt en verdrukt was in deze wereld. Is die kleine gelijkenis, die de Heiland ons zo in enkele trekken schetst, niet vol van een machtige troostrijke, beloftevolle boodschap voor zijn apostelen?

R. H. Bremmer.

*) Opwekkende rede uitgesproken op de jaarvergadering van Effatha te Voorburg op 5 juli 1962.

Is de HERE „onzienlijk“?

1.

De Nederlandse geloofsbelijdenis spreekt in artikel 1 over de HERE als „een enig en eenvoudig¹⁾ geestelijk Wezen, hetwelk wij God noemen“. Daarna worden een aantal eigenschappen van God opgesomd, waarvan de derde is: **onzienlijk**.

1) het woord „eenvoudig“ betekent hier niet, dat God door eenvoudigen gekend en verstaan kan worden. Het is de nederlandse vertaling van de theologische term „simplex“, d.i. niet uit delen samengesteld. Plat gezegd bedoelt men ermee: God is niet „in elkaar gezet“, en dus ook niet ontbindbaar. Dit begrip speelt sinds Parmenides (geboren 540 voor Chr.) een zeer dominerende rol in het godsbeeld der aan de antieke wijsbegeerte georiënteerde theologie.

2.

Prof. B. Holwerda heeft zich op dit punt nooit erg in onze confessie kunnen vinden. Volgens hem was God wel zichtbaar. Het maakte destijds op ons een onvergetelijke indruk, toen in zijdelings verband met de collegestof Num. 12 : 7, 8 ter sprake kwam (dat Mozes de gedaante des HEREN gezien heeft), en Prof. Holwerda kalmweg opmerkte: „Wij noteren dus, dat God een gedaante heeft“. Juist door de korthed ervan haakt zo'n opmerking diep in je studentenhart. Ze heeft ons sindsdien dikwijls aan het denken en onderzoeken gezet.

In 1957 vonden Holwerda's opvattingen over het al of niet zichtbaar-zijn van God bredere bekendheid. Toen verscheen n.l. zijn college-dictaat „Exegese O.T.“ in druk (verkrijgbaar bij de pedel der Theol. Hogeschool). Het is zeer de moeite waard, de uitleg van Deut. 4 in dit dictaat te lezen, speciaal wat betreft het enkele malen terugkerend „een geluid hebt gij (bij Horeb) wel gehoord, maar een gestalte naamt gij niet waar“. Dit is een Schriftgedeelte, dat dikwijls wordt aangehaald door degenen die God een eigen gestalte ontzeggen. Holwerda evenwel achtte dit beroep ongeldig: uit het feit, dat Israël bij Horeb geen gedaante van de HERE heeft gezien, concludere men niet dat we God dus „vormloos“ te denken hebben. Mozes immers heeft volgens Num. 12 wel Gods gedaante gezien. Het dictaat bevat vele interessante pagina's over dit onderwerp (b.v. 97vv,

129vv), temeer daar de hoogleraar in dit verband meteen ingaat op allerlei bijzondere trekken die de Schrift van Gods gedaante noemt (Zijn hand, Zijn ogen, Zijn oren), en dan enkele van zijn bezwaren aanvoert tegen het gebruik om al deze Schriftgegevens voor minder wezenlijk te verklaren met het bekende argument „dat is maar anthropomorph (op mensvormelijke wijze) gesproken“. Holwerda was in het algemeen al afkerig van deze wijze van exegetiseren. Vandaar ook dat hij staande hield, dat God een eigen, zichtbaar-waarneembare, niet „vormloze“ gedaante heeft.

3.

Holwerda's opvattingen hierover zijn nog uit een ander oogpunt zeer boeiend. Nagevoeg alle dogmatieken van vroeger en ook nog vele van onze tijd volgen bij de behandeling van de leer over God in grote lijnen het beeld dat de antieke wijsbegeerte zich over „god“ heeft gevormd. Van dit denkbeeld vormt het begrip „simplex“ dat wij al noemden de grondleggende factor. Dit begrip is bijvoorbeeld de essentiële kern in de „eewigheidsdefinitie van Boëthius“, in theologische kringen zozeer vermaard.¹⁾ Het is dit denkbeeld over God, dat theologen die erdoor gevangen zijn, verhindert zulke affecten als smart, toorn, berouw, ontferming over Israëls leed enz. bij de HERE serieus te nemen. We mogen wel zeggen, dat Holwerda's exegetisch oeuvre op deze vorm van scholastiek één doorlopende aanval was. Van deze strijd vormt het vasthouden aan de realiteit van Gods eigen gestalte een belangrijk onderdeel. Zie „Theol. Summa v. d. H. Thomas v. Aq. I, Geloofsverdediging“, Antwerpen 1927, p. 57v, waar als eerste argument voor de stelling, dat God „simplex“ is, wordt aangevoerd: God heeft géén gedaante. Holwerda's exegese van Deut. 4 ondergraaft dus de hoeksteen van het scholastieke leergebouw over God.

Het bevreemdt ons dan ook, dat deze dingen zo weinig de aandacht trekken. Dat is tevens de reden, waarom wij er op attenderen.

K. C. Smouter.

1) zie „De eeuwigheid Gods volgens Boëthius“ door Prof. Dr K. J. Popma, Philosophia Reformata. 22e jaargang.

Wij bouwen kerken voor God en mensen

II (Slot)

Liturgische regels voor onze kerkbouw

Wij menen dat het goed is, terug te grijpen naar de historie, wanneer wij ons afvragen, welke eisen wij thans aan onze kerken moeten stellen.

Wij menen eveneens, dat het goed is, wanneer onze kerken weer allereerst **ontmoetingscentra** worden, plaatsen waar God Zijn gemeente ontmoet, en ook plaatsen waar de gemeenteleden elkaar ontmoeten. Een kerk, die geen gelegenheid biedt voor het „eendrachtig tesamen zijn“ in een oprechte en

warme onderlinge gemeenschap kan nooit een goede kerk zijn.

Daarbij moeten wij oppassen, dat de kerk niet wordt tot een oud-testamentisch heiligdom. De dienst der schaduwen is sinds lang voorbij, en gewijde plaatsen kennen wij niet meer. Het is nu immers zo dat ons **hele** leven aan Gods dienst gewijd moet zijn, en dit niet alleen op zondag, maar ook **alle** dagen van de week. De kerk te maken tot een „heilige“ ruimte is daarom volkomen fout; wel mag het een passende ruimte zijn, maar een wezenlijke tegenstelling te maken tussen de gewijde kerkruimte en bijvoorbeeld onze eigen huiskamer is volkomen onverantwoord.

Het programma van eisen, zoals wij dat voor een nieuwe kerk zouden willen formuleren begint dan ook met de eis, dat er ruimte moet zijn voor het onderlinge gesprek, ook voor het „toevallige“ gesprek, waarbij men elkaar als gemeenteleden terloops ontmoet en het contact zich voortplant tot een echte ontmoeting.

Bouwkundig kan men dit realiseren, door achter de entree-ruimte bijvoorbeeld een grote hal te projecteren, waar zich een garderobe bevindt, vanwaaruit men de kerkeruimten kan bereiken, en die ook toegang geeft tot de eigenlijke kerkzaal. Nog mooier is 't wanneer men hal en kerkruimte in elkaar over laat lopen zonder duidelijke overgang; ook hiervoor is wel een bouwkundige oplossing te vinden.

Wat de kerkzaal zelf betreft menen wij dat deze ruimte een zekere stemmigheid mag hebben, zonder evenwel tot een mystieke ruimte te worden gemaakt, en zeker niet tot een somber geheel, dat herinneringen opwekt aan een chapelle ardente. Eenvoud en rust in de ruimtelijke indeling en de bouwkundige uitvoering zijn van zeer groot belang. Modeinvloeden dienen geweerd te worden, omdat deze teveel tijdgebonden zijn. Wel kunnen natuurlijk de technische mogelijkheden worden benut die voorhanden zijn, en mag de ruimte de geest onzer twintigste eeuw ademen, mits dit op een waarachtige en zuivere manier is gerealiseerd.

Dat de ruimte goed bespreekbaar moet zijn, spreekt vanzelf. Vooral bij grote kerken komt men hier niet uit zonder een zeer deskundig advies. Een bezwaar van veel bestaande kerken is, dat deze alleen op een bepaalde manier te bespreken zijn, waardoor het „galmen“ ontstaat, een manier van spreken, waaraan bijna alle dominees zich schuldig maken, en waardoor een overigens goede preek dusdanig „gebracht“ kan worden, dat deze geheel **over** het gehoor heen davert. Ons inziens moet de ruimte met een normaal en natuurlijk stemgebruik te bespreken zijn. Lukt dat niet meer, dan is de kerk eigenlijk te groot geworden, doch aan zulke grote kerken bestaat bij ons maar uiterst zelden behoefte. In die gevallen kan een (zeer goed verzorgde) geluidsinstallatie alleen maar uitkomst geven.

De kerkruimte dient verder beslist niet te ver van het gewone dagelijkse leven af te staan. In het eerder genoemde boekje van Dr Luiks („Wij bouwen kerken voor God en mensen“) wordt de kerk „een centrale van de Heilige Geest“ genoemd, waarvoor het Oude-testamentische „Doed Uw schoenen van Uw voeten, want de plaats waarop Gij staat, is heilige grond“ zou gelden. Wij zijn voor zulk een beschouwing erg bang. De kerk hoort midden in het leven te staan, en de hele aarde is des Heeren. Zodra de kerk los van het alledaagse leven wordt gemaakt, zijn wij bezig met een „natuur-genade“-splitsing, die reeds zo ontzaglijk veel kwaad gedaan heeft in het leven der kerkmensen, en die het echte Christelijke leven uitholt tot een godsdienst voor zon- en hoogtijdagen.

Daarom: een nuchtere, smaakvolle, geriefelijke vergaderruimte, waar de dominee gewoon sprekende het Woord kan bedienen, zonder dat de gemeente wordt afgeleid door onrustige constructies of kleuren, en waar de gemeente geen pijn in de rug krijgt van de ongemakkelijke stoelen of banken — dat zijn wel in het kort samengevat de eisen, die wij voor de eigenlijke kerkzaal willen stellen.

In de kerkzaal dient uiteraard de preekstoel centraal te staan. En omdat de kerk wordt gevoed door Woord en Sacrament, dient er tevens plaats te zijn voor het doopvont en de avondmaalstafel. Een te grote stylering van deze symbolen kan daarbij het bedoelde effect verloren doen gaan. Een avondmaalstafel is een gemeenschapstafel. Indien men deze tafel uitvoert als een miniatuurtafeltje in stemmig zwart op verchromde stalen buispoten, met een klein zilveren bekertje en dito schaal, dan heeft dit symbool geen enkel nodigend effect meer. De avondmaalstafel in de kerk heeft dezelfde functie als de huiskamertafel in onze woningen. Daaromheen vergadert zich het gezin, om samen te zijn, om gevoed te worden, om gemeenschap te beoefenen. De avondmaaltafel dient derhalve tot aanzitten te nodigen, en hierop dient de vormgeving en de uitvoering zich te richten.

Onze uiterst sobere liturgie stelt verder al

hoegenaamd geen eisen meer aan de kerkruimte. Ergens dient nog plaats te zijn voor een begeleidingsinstrument, dat nodig is bij de gemeentezang. Men acht daarvoor het orgel tot dusver het meest aangewezen instrument. Hoewel dit niet steeds mogelijk is, is het toch wel gewenst, de organist zichtbaar op te stellen, waardoor de begeleiding een wat natuurlijker aanzien krijgt. Het orgelfront hoort ons inziens ook in de omgeving van de preekstoel thuis. Het mooist vinden wij een opstelling van de organist terzijde van de preekstoel, met erboven gebouwd het orgelfront.

Zeer belangrijk is de rangschikking van de zitgelegenheid voor de gemeente. De plaats voor de kerkeraad is voorin de kerk, vanwaar zij de kerk kan overzien.

Het meest in overeenstemming met de idee dat de kerk een ontmoetingsplaats moet zijn is, wanneer ook de kerkleden een deel van de gemeente kunnen overzien. Indien de gemeente bijvoorbeeld in een halve cirkel geschaard is om de preekstoel, bereikt men dit gewenste effect. Bouwkundig kan men dit realiseren door bij de rechthoekige plattegrond de preekstoel tegen de lange wand van de zaal te plaatsen. Nog mooier is een kerkruimte met een plattegrond in de vorm van een regelmatige veelhoek (zes- of achthoek).

Kerkbanken geven de kerkruimte veelal een massief en saai aanzien. Stoelen zijn beweeglijker in die zin, dat men de ruimte nog 'es op andere wijze kan inrichten, terwijl met eenvoudige voorzieningen de plaats der stoelen toch gefixeerd kan worden. Aan de geriefelijkheid der zitplaatsen mag men gerust enige aandacht besteden.

Een klein kerkkoortje zou onze kerkdiensten heel wat op kunnen fleuren. Wij zouden daar dan een plaatsje moeten kunnen ruimen bij het orgel.

Bij een kerkgebouw horen nog enkele nevenruimten, zoals kerkeraadsruimte, catechisatielokaal, toiletruimte en garderobe. Voor de gemeentevergaderingen, die zoveel vrijer zijn wat hun wijze van uitvoering betreft, zouden wij bij voorkeur de ontmoetingshal willen bestemmen, die zich vóór de kerkruimte bevindt. In deze hal moet men ook zijn grotere familiefeesten kunnen houden, zodat een keukentje annex aan deze hal nodig is.

Vrijheid voor de architect

Gezien de zo belangrijke plaats, welke een kerkgebouw in het leven der gemeente inneemt, en de waarde, die een kerkgebouw stedenbouwkundig en architectonisch kan hebben, zal iedere architect het zich tot een eer rekenen, een kerkgebouw te mogen ontwerpen.

Een bouwcommissie dient, gezien de zwaar te van een opdracht tot het ontwerpen van een kerk, aan de architect de tijd te geven en de nodige vrijheid. Een goed architect zal deze vrijheid zodanig gebruiken, dat hij een evenwichtig, stijlvol en karaktervol gebouw ontwerpt. De keuze van de architect is zeer belangrijk: deze moet de plaatselijke situatie voldoende kennen, het karakter van de gemeenschap, die de kerk gaat gebruiken, in zich opnemen, de lokale bebouwing in zijn plan verdisconteren, en de bescheidenheid opbrengen, niet een monument voor zichzelf te willen bouwen.

Gezien de zeer bescheiden middelen, die voor kerkbouw beschikbaar plagen te zijn, dient met de weinige mogelijkheden gewoerd te worden. Alleen de beste vakman zal dit weten te bereiken, en daarom is het niet verantwoord, de kerkbouw niet aan een goed geschoelde en ervaren bouwmeester toe te vertrouwen.

De historie heeft bewezen, dat een goed gebouwde kerk waarde houdt gedurende vele eeuwen. Het is niet te zeggen, welke invloed bijvoorbeeld de prachtige gotische kerken, die voor ons bewaard zijn gebleven, op de miljoenen mensen hebben gehad, die deze kerken hebben bezocht. Het is bovendien duidelijk, dat deze kerken grote invloed hebben gehad op mensen, die deze kerken zelfs nooit van binnen hebben gezien. Door als bouwkundige monumenten onze steden en dorpen te beheersen zijn vele kerken het symbool geworden van de Christelijke beschaving in West-Europa.

Zo moeten ook onze nieuwe kerkgebouwen symbolen zijn van de levende kracht welke

in de gemeente aanwezig is, en daardoor kunnen deze kerken een prediking zijn van de zekerheid en de blijheid van het geloof.

Nabeschouwing

Wij begonnen dit artikel met een verwijzing naar het boekje van Dr Luiks „Wij bouwen kerken voor God en mensen”. Omdat de uitgever verzocht, deze publicatie in „Opbouw” te bespreken, willen wij tot slot over dit boekje nog enkele dingen zeggen.

De brochure geeft in zeer beknopte vorm een overzicht van de historische ontwikkeling van de kerkbouw, de liturgische eisen, die aan het gebouw gesteld moeten worden en een aantal „practische wenken”.

De historische ontwikkeling is in feite veel te summier beschreven om van wezenlijke waarde te kunnen zijn. De vijf bladzijden die hieraan gewijd zijn, zijn dan ook hoofdzakelijk een samenvatting van hetgeen reeds eerder door Dr Luiks in zijn proefschrift was weergegeven.

In het hoofdstuk „Liturgische regels” geeft de schrijver een aantal verfrissende opmerkingen over de kerkdiensten, en gaat hij in op de grote betekenis van de eredienst in het hele kerkelijke leven. Zoals wij reeds eerder opmerkten, hebben wij bezwaar tegen de wijze, waarop hij de kerkruimte tot een heilige ruimte wil maken. Ergens zegt hij, dat in de kerk ruimte moet zijn voor God Zelf; dit wordt als motief aangewend, om de kerken de „nodige „overtollige” ruimte te geven. Wij zijn het zover eens, dat in de kerk ruimte moet zijn, maar dan ruimte voor de gemeente. God is niet tevreden, wanneer wij voor Hem alleen maar een plaats inruimen in de kerk. Hij wil ons hele leven. En dan hoeven wij voor Hem in de kerk niet speciaal ruimte te maken.

De idee, dat de kerk een soort heiligdom

is, komt ook bij de opmerkingen over de praktische uitvoering van Dr Luiks naar voren. Hij suggereert daarbij, om de kerkzaal door een tunnelachtige voorhal in donkere tinten bereikbaar te maken. Nadat men dan deze donkere hal is gepasseerd, moet de wijdingsvolle kerkruimte bevrijdend en stichtend op de beschouwer inwerken.

Wij voelen voor dit kweken van stemmen niet veel. Men zou te licht na het verlaten van de kerk het hele kerkelijke gebeuren als onwezenlijk kunnen gaan beschouwen zodra men weer in het felle daglicht staat en de alledaagse beslommingen, die toch ook des Heeren zijn, op ons afstormen. De kerk is geen retraiteverblijf, ze mag wel een thuis-haven zijn voor de vermoeide en beladen zondaar.

Wij willen het boekje graag aanbevelen aan allen, die bezig zijn met kerkbouw, omdat het een bezinning geeft op de problemen die zich daarbij voordoen. De oplossingen, die aan de hand worden gedaan, kunnen wij niet steeds aanvaarden. Ook menen wij, dat er terreinen zijn, waar theologen een zekere terughoudendheid zou passen. Wij zouden durven zeggen, dat zodra het de bouwkundige vormgeving betreft, het beter is, deze over te laten aan de bouwmeester. Zonder het wellicht zo te bedoelen, wekt de brochure enigszins de indruk, als zou Dr Luiks ook ten aanzien van de bouwkundige aspecten tot oordelen bevoegd zijn, waaraan wij menen te moeten twijfelen. Wij maken deze opmerking alleen omdat in de praktijk nog wel 'es blijkt, dat de plaatselijke pastors een te grote invloed gaan uitoefenen op de werkzaamheden der bouwcommissies.

Overigens alle waardering voor de liefde en toewijding, die Dr Luiks, en met hem vele andere dominees, voor de kerkbouw aan de dag hebben gelegd.

Voorschoten, mei 1962

Van der Ploeg.

INGEZONDEN

KOREA BLIJFT EEN BEROEP DOEN OP NEDERLAND

Voor de derde maal komen wij tot U met een verzoek om steun voor Korea. Ook de oproep die wij verleden jaar uitzonden heeft een verblijdend resultaat opgeleverd, al bleef het eindresultaat wel beneden de opbrengst van onze eerste inzameling.

Het totale bedrag van de tweede inzameling bedraagt tot heden f 21.688,28. Wat de besteding van deze gelden betreft zijn wij er verleden jaar toe overgegaan, in overleg ook met Amerika, deze uitsluitend te bestemmen voor het Sae Pyut Weeshuis te Taegu. Ook uit de opbrengst van onze eerste inzameling was reeds een bedrag voor dit weeshuis beschikbaar gesteld. En toen de heer Warnaar in 1960 in Korea was, werd reeds de mogelijkheid besproken, dit weeshuis door Nederland te doen adopteren. Er zijn in Korea natuurlijk nog allerlei andere noden. Maar gelukkig wordt ook in Amerika veel voor dit zo zwaar getroffen land gedaan. Dr McIntire vroeg met Kerstmis voor de derde maal om een Kerstgave van \$ 100.000 voor Korea, en de Amerikaanse broeders en zusters hebben hier weer spontaan voor gezorgd.

Zo werd besloten dat de giften uit Nederland in de eerste plaats zouden worden bestemd voor het Sae Pyut weeshuis. De ongeveer 70 wezen die hier worden verzorgd en hun directeur en zijn vrouw beschouwen de Nederlanders in het bijzonder als hun wel-doeners. De directeur, de heer Choi Dong Yoon, houdt ons voortdurend met de gang van zaken op de hoogte. Als zijn wezen een eerste prijs winnen voor Bijbelkennis, of als overwinnaars terugkeren van een sportwedstrijd met kinderen van het Amerikaanse bezettingsleger, wordt dit haastig aan Amsterdam gerapporteerd. Met Kerstmis ontvingen wij een enveloppe met een groot aantal mooie Koreaanse Kerstkaarten, die onze wezen persoonlijk hadden ondertekend. U ziet het, wij gaan ook al spreken over „onze wezen”.

Deze wezen hebben, volgens Nederlandse begrippen, maar een sober bestaan. De gebouwen van „ons weeshuis” zouden hier zeker worden afgekeurd. Stormschade van een paar jaar geleden kon zelfs nog niet geheel worden hersteld. Maar hun „vader” en „moe-

der” doen hun uiterste best voor een behoorlijke voeding te zorgen. Er worden zo veel mogelijk groenten geteeld, er wordt wat veen en kippen gehouden. Voor al dat werk worden de wezen ingeschakeld. Zo verdienen ze zelf in elk geval een gedeelte van hun kost. En gelukkig laten de ontvangers foto's steeds weer zien dat ze er gezond en gelukkig uitzien.

Er is voor 1962 een zorgvuldige begroting opgezet. Die geeft aan dat er beslist \$ 500,00 per maand nodig is, dat betekent ongeveer f 22.500,00 per jaar. Dat is iets meer dan onze laatste inzameling opbracht. Maar voor dat bedrag kunnen wij toch wel zorgen?

Het gaat om kinderen wier ouders gevallen zijn in de strijd tegen de grote vijand, die ook onze vrijheid bedreigt. Het kleine Korea staat daar vandaag als één van de uiterste voorposten van de christelijke beschaving en de westelijke vrijheid.

En al zijn de Koreanen geografisch zeer ver van ons verwijderd, geestelijk zijn deze broeders en zusters aan ieder Bijbelgelovig Christen zeer nauw verbonden.

Wij vertrouwen dat U ons ook ditmaal niet zult teleurstellen. Wees vooral niet bang dat er te veel geld zou binnenkomen. Want ook als de f 22.500,00 zouden worden overschreden, kan dit besteed worden voor dingen die uiterst noodzakelijk zijn. De opbrengst voor collecten en giften kan ook nu weer worden gestort op postrekening 524990 t.n.v. de Algemeen Secretaris van de I.C.C.C., Singel 386, Amsterdam, met vermelding „Korea”.

PERSSCHOUW

Reacties op de preek (II)

Uit de Rotterdammer knipten we het volgende:

Niet zeer aandoenlijk

Overigens gebeurt het niet zo vaak dat een gemeente in opstand komt tegen de prediking. Op veel plaatsen is het zoals in „Het leesgezelschap van Diepenbeek” van de Diepenbikers gezegd wordt: „Zij waren over het algemeen niet zeer aandoenlijk. Hun gelaat behield steeds dezelfde kleur, ook al werden hun in de preek zaken voorgeworpen, die een fijner georganiseerde huid geheel van tint zouden hebben doen

veranderen. De meisjes alleen sloegen in zulk geval de ogen neder. De mannen en de jongens bleven altijd op hetzelfde punt staren, waar zij op gekeken hadden toen de preek begon".

Een onmiddellijke reactie op de preek zegt ook niet alles. De werking van het gesproken woord laat zich moeilijk nagaan. Soms kan iemand verslagen zijn na de preek, of blij, maar een paar uur later is alles alweer vergeten. Een ander die misschien even onbewogen als de Diepenbekers de verkondiging aanhoorde komt er toch niet los van.

Dan hoeft het niet eens een beste preek te wezen. Ds S. H. Buytendijk, in de vorige eeuw een bekwaam prediker, zat eens onder de verkondiging van een collega. Zijn reactie luidde: „De preek was dun, maar o God, maak mij zo vroom als die man".

Bij het bezoek aan een ziekenhuis maakte de Zutphense predikant J. C. A. Fetter kennis met een ongelovige arbeider met wie hij veel gesprekken voerde. De man, die in schamele omstandigheden verkeerde, kwam na zijn genezing een paar maal bij Fetter ter kerk, maar de preken bevielen hem niet, want ze wekten alleen op tot liefde en ze striemden niet het onrecht waaronder de arbeiders in die tijd gebukt gingen.

De arbeider schreef daarover een briefje aan de dominee. „Terwijl ik deze Letteren tot u richt, zit mijn vrouw half nakend te Weenen", stond er. Onmiddellijk trok ds Fetter er op uit bij wat bemiddelde vrienden en na korte tijd kon hij een aardig sommetje bij de arbeider brengen, waardoor het gezin uit de nood was. Reactie, van de arbeider: „Dominee, je bent beter dan je preken!"

Averechtse reacties

Toen de Duitse predikant en schrijver Otto Funcke als kandidaat in het fabrieksstadje Langenberg in Wuppertal preekte, sprak hij terloops ook over de zonde van het vloeken en in het algemeen over het onchristelijk gebruik van platte en minderwaardige taal.

Eigenaardig was de uitwerking van die woorden op een ruwe arbeider die, thuisgekomen, met de vuist op tafel sloeg, daarbij met tranen in de ogen uitschreeuwde: „De duivel mag mij halen als ik na deze preek óóit nog eens vloek!"

Zou dit niet de armoe, de zwakte van een preek zijn dat ze de hoorders niet brengt voor Gods aangezicht en in zijn greep? Heel veel preken zijn een woord „over" de tekst „voor" de gemeente in plaats van de boodschap „uit" de tekst „tot" de gemeente.

De Strijdende Kerk

„De Strijdende Kerk" is het eigendom geworden van de z.g. „Woudschotengroep" de meest „linkse" groepering in de gebonden Gereformeerde Kerken.

Ds Toornvliet schreef daarover o.a. het volgende:

Voor mij ligt de eerste jaargang van „de Strijdende Kerk". De titel klinkt wat grimmig en agressief, maar zo is zij niet bedoeld. De kerk is een ecclesia militans, strijdende kerk op aarde, een kerk die nog voor een deel onder het kruis gebukt gaat en vanuit de overwinning van de Heere Jezus strijden moet.

Dit blad is ontstaan in een tijd van grote nood! Aan alle kanten scheurden de kerken, vooral in het Noorden. Weer zie ik de percentages voor me. Bedum 1 predikant en 23½% van de gemeente, Helpman 1 predikant en 41%, Hoogkerk 48% met predikant. Ten Post 65% met predikant, Mussel 97½% met predikant.

Ik ben in de kerkstrijd gekomen, toen de trein al aan het rijden was. De eerste schorsingen waren al gevallen. Op de dag van de invasie deed ik in Groningen intrede, een paar maanden later ging deze prachtige kerk in tweeën.

Onze kerken waren wat de voorlichting betreft achter bij de „bezaarden". Er moest iets gebeuren. „De Strijdende Kerk" zag het levenslicht op 13 oktober 1945. Een Stichtingsbureau onder voorzitterschap van Prof. Dr Herman Ridderbos dreef ons blad en gaf veel voorlichtingsmateriaal uit, waarbij met name de Heer G. van Oversteeg zoveel werk heeft verzet. Wij zijn samen vaak op voorlichtingstournee geweest met de Heer K. van Dijk.

Zo was de Strijdende Kerk in de eerste fase van haar bestaan. Daarna kwam de tweede fase. Men hore:

Toen het gesprek over de vrijmaking afliep, hebben we ons geworpen op de vernieuwing van de kerk. Wij hadden veel kritiek op de kerken. De Stichting hierboven genoemd kon niet in alles meegaan en werd ontbonden. De Heer Nie-meijer, G. van Oversteeg en ondergetekende kregen „de Strijdende Kerk" mee naar huis. Langzamerhand drukte de zorg voor ons blad grotendeels op ondergetekende. Ds Chr. W. J. Teeuwen van Diemen heeft als een zeer trouwe vriend naast ons gestaan; zijn artikelen hebben

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

velen bijzonder aangetrokken. Wij hebben onze „Strijdende Kerk" gezien als een injectiespuit. die de vermoeden moest opbeuren en de mensen die de strijd wilden opgeven moest opvangen. Het spreekt vanzelf dat onze lezerskring vanaf de 1e jaargang een bijna totale vernieuwing heeft ondergaan.

En nu komt de derde. Daarover vernemen we dit:

Als medeorganisator van de eerste conferentie te Woudschoten hebben wij het altijd betreurd, dat „Woudschoten" zich zo weinig ontplooidde. De vrienden hadden geen eigen blad en inwoning is ook zo prettig niet. Nu wij elkaar zo nodig hebben en samen optrekken een eerste vereiste is, hebben wij na een paar plezierige besprekingen besloten volledig samen te werken. Het blad is eigendom van de Woudschotengroep geworden.

Ondergetekende wordt voorzitter van de redactieraad, waarin o.m. zitting hebben prof. de Gaay Fortman, prof. van Peursen, prof. Sanders, Mr Schaafsma, terwijl onze vriend Ds A. Vos als redactie-secretaris zal optreden. Een staf van medewerkers zal de kolommen vullen.

Wij hopen dat het samenwerken van velen ons blad op een hoog niveau zal brengen, maar dat het toch iets behouden zal van het oude karakter, een appèl te zijn op het hart en het geweten van de kerk in een bedreigde wereld.

De overgangen zijn groot.

Eerst een orgaan dat erger dan iemand of iets anders de broeders vervolgde, de leerbesluiten en schorsingen verdedigde, dus het sektarisme krachtig bevorderde. En wat het schreef was veelal slecht. Nu breder dan breed. Vereniging met de Herv. Kerk is nu zelfs de leus!

Onze kracht en onze zwakheid.

In „Ambt en Plicht" schreef „Filius" weer een belangwekkende Kroniek. Hier is zij:

Goede raad, aldus luidt de zegswijze der ouden, is duur.

Aangezien dezelfde ons leerden, dat uitzonderingen de regel bevestigen, wil ik U voor deze keer een goede raad geven van 'n koopje. De prijs daarvan is bij het abonnementsgeld resp. de Verbondscontributie inbegrepen.

Hier volgt hij dan: Bedenk, dat een meerderheid het maar zelden bij het rechte eind heeft, maar dat een minderheid eveneens zelden vrij is van drijfverij.

In bescheidenheid merk ik op, dat deze raad gegeven wordt zonder enige pretentie mijnerzijds. Velen vóór mij zijn tot dezelfde sluitrede gekomen, anderen hebben haar vóór mij geformuleerd en aan de openbaarheid prijsgegeven.

En om de maat mijner bescheidenheid nog voller te maken, wil ik zeggen, bijna vijftig jaar nodig te hebben gehad om deze les te leren.

Maar toen dan ook die les zich in mijn hoofd en hart had vastgezet, ben ik tegen veel dingen anders gaan aankijken en heeft zich mijn aanvankelijk oordeel sterk gewijzigd.

Er zijn op het terrein van Kerk, Staat en Maatschappij — de lezer vergeve mij deze Kuyperiaanse wijze van zeggen — heel veel zaken, die wij plegen aan te duiden als vraagstukken, kwesties of problemen.

KRITISCHE KRABBEL

DE PRINS OP REIS

Frater heeft beloofd nog eens iets te vertellen over de reis van het sprookjesprinsje. Die reis ging natuurlijk langs andere planeetjes in de grootte van zijn eigen woonbol. Bijv. de steeds sneller wentelende bol, waar de lantaarnopsteker de enige bewoner was. Vroeger had die een rustig bestaan gehad. Toen stak hij eens per dag de lantaarn op, en eens per dag deed hij hem uit. Maar nu was de aswenteling zo snel, dat op en aan net in één minuut viel. De arme sloof had nooit meer een ogenblik rust. Maar trouw hield hij zich aan zijn voorschrift. Al was het eigenlijk zinloos. Maar orde moet er zijn: K.O. en ook P.O.: planeetorde.

Toen het prinsje een half uurtje met de man had gepraat, onder "aan en uit" door, was er een maand voorbij. Een kleine planeet heeft zijn eigen problemen, net als een kleine kerk.

Maar waar ik eigenlijk over vertellen wilde, is zijn bezoek aan de planeet van de dronkaard. Die er ook helemaal alleen zit. Achter een tafel, tussen twee rijen flessen, lege en volle. Hij zit er met het meest ongelukkige dorstlijders-gezicht.

Het prinsje, dat weetgierig is, en altijd doorvraagt, informeert natuurlijk ook bij de ongelukkige drinker, waarom hij eigenlijk drinkt?

Het antwoord is: „Omdat ik me schaam". „En waarom schaamt U zich?" „Omdat ik drink".

U begrijpt, dat is een vicieuze cirkel. En het dwaze op de éénmansplaneet is natuurlijk, dat de man zich alleen schaamt voor zichzelf! In deze richting zou er ook wel een toepassing uit het verhaal te puren zijn. Maar ik wil nu eens een andere kant op. En ik wil U een ander planeetje tekenen in grootte en bewoning navenant.

Ons prinsje komt op een nog onbekende planeet aan. Die is wel heel klein. De hele oppervlakte van de bol beslaat niet meer ruimte dan een consistoriekamer. Maar er is geen consistorie, want er zit maar één man. Met een heel groot notulenboek, met een bandrecorder, en een hele stapel acta. Zijn gezicht staat ernstig, zijn lippen zijn vast samengeknepen. Over het papier vliegt zijn pen, al constaterende, overwegende en concluderende.

Het prinsje kijkt rond in deze voor hem vreemde geestelijke atmosfeer. En natuurlijk stelt hij al gauw zijn gewone kindervragen.

„Wie bent U?" Even zet de ijverige schrijver zijn bril af, hij kijkt een beetje afgetrokken naar het jochie, en antwoordt dan plechtig: „Ik ben een scriba".

„En wat doet U?" — „Ik schors".

„Waarom schorst U?" „Omdat ik goed vrijgemaakt ben".

„En waarom is U vrijgemaakt?" „Alleen maar, omdat ik geschorst ben".

„En wie schorst U dan?" „Die alleen maar vrijgemaakt is". —

Wij, grote mensen kunnen de fijne nuance in het scribale spraakgebruik wel begrijpen. De fijnheid van de onderscheiding misschien wel waarderen. Maar in de kinderwereld zijn veel prinsjes. Zelfs zien ze er wel eens uit als grote mensen! Maar die kunnen zulke onderscheidingen niet vatten.

Die vinden het geval van de scriba net zo iets als dat van de dronkaard. Als je er over nadenkt, word je er zelf ook duizelig van.

Frater.

Dat bewijst dan, dat er over die vraagstukken, kwesties en problemen verschillend wordt gedacht.

Immers, als men het met elkaar eens is, dan zijn er geen kwesties meer. Dan is er ook geen meerderheid tegen een minderheid.

Bij wijze van uitzondering komt het een enkele keer voor, dat als gevolg van reactie op grof onrecht de meerderheid het wél bij het rechte eind heeft. Gezien echter het feit, dat de massa vanwege de gewenning een zee van onrecht over zich kan laten gaan zonder te laten blijken, dat zij nattigheid voelt, komt zo'n situatie maar zelden voor en als zij voorkomt is zij doorgaans van zeer korte duur.

Regel is dus, dat men in bijna alle kerkelijke, politieke en maatschappelijke zaken, opvattingen,

meningen en gewoonten, te maken heeft met een meerderheid tegenover een minderheid.

En in ons spraakgebruik hebben wij deze werkelijkheid sedert lang verdisconteerd door de mening van de meerderheid aan te duiden als: „gangbare mening”.

Regel is ook, dat het gemakkelijker en profijtelijker is, de gangbare mening aan te houden. Het geeft altijd een veilig en beschut gevoel en wat vooral belangrijk is, het garandeert rust.

Het schip, dat „Gangbare Mening” heet, heeft veel en rustige passagiers en vaart onder commando van mannen met klinkende namen bij voorkeur in kalm water of anders met wind en stroom mee.

Maar dat geriefelijke schip heeft het Gereformeerde volk dikwijls in havens doen belanden, waar bemanning en passagiers in gevangenschap raakten en het meest tragische was wel, dat men eigen plaats en positie niet eens onderkende en gevangenschap verkoos boven de vrijheid.

Daarom heb ik een oprecht en grondig wantrouwen tegen gangbare meningen en gaat mijn belangstelling doorgaans uit naar de minderheid en derzelve opvattingen. Dat was zo vóór en tijdens de kerkelijke strijd in de veertiger jaren. Ook toen bleken de gangbare meningen niet zo safe en de meerderheid, die het standpunt huldigde van: blijf zitten waar je zit en verroer je niet, zat in een verkeerde haven.

Maar het om des gewetens wil gedwongen genoeg om deel uit te maken van een minderheid is niet onverdeelde.

De minderheid is naar haar aard militant en onderscheidt zich hierin van de grote rest, dat zij niet rustig volgen wil, maar vechten wil voor eigen mening en opvatting. Desnoods tot het bitere einde.

Daarin schuilt het typische, de kracht en de zwakheid van de minderheid. Zij is het vechten naar buiten zo gewoon, dat zij naar binnen de wapens niet strekt.

Daardoor wekt men naar buiten de indruk, een weinig homogene groep te zijn, sterk in het ageren tetgen de meerderheid en de gangbare mening, zonder zelf een vaststaande mening te hebben.

Zo oordeelt immers al wat niet Vrijgemaakt gereformeerd is over ons: zo oordeelt zelfs de bekeerde communist Koejemans, blijkens zijn boek: Van ja tot Amen.

Want voor het christendom onzer dagen is de eenheid, de macht van de meerderheid, het saambindend element van de gangbare mening, het schibboleth.

Voor dit christendom zijn wij reeds ge- veroordeeld door het feit, dat de Vrijmaking een levend en bewogen getuigenis was tegen dit soort oecumene.

Maar de meerderheid had het en heeft het niet bij het rechte eind.

Nu moet de minderheid oppassen!

Reformatie is altijd een zaak geweest van een minderheid. De grote reformatie van de 16e eeuw, de Afscheiding en de Doleantie werden begeleid door veel menselijk en zondig werk.

Ja, nu wij achter de geschiedenis staan onderkennen wij het drijven als zodanig en de drijvers kennen wij bij name. Maar in hun dagen golden zij veelal als onverschrokken helden des geloofs en kregen velen achter zich. Anders hadden zij de zaak der reformatie nooit zoveel schade kunnen berokkenen.

Zou de Vrijmaking voor het eerst in de geschiedenis op deze zondige regel een uitzondering maken? Die vraag is het overwegen waard.

Als er door Gods wondere genade — niet door onze voorbeeldige levenspraktijk — nog een nageslacht zal zijn, dat trouw wil zijn aan de gereformeerde waarheid, hoe zal zij dan oordelen over de rol, die wij er vandaag in spelen of over de wijze waarop wij er soms mee spelen?

Wij vormen in de grote groep, die zich gereformeerd noemt, een minderheid. En wij moeten er direct bij zeggen: een bijzonder militante minderheid.

Daarin ligt onze kracht en onze zwakheid.

Onze kracht: Wij hebben ter wille van de waarheid willen vechten en soms grote offers willen brengen. De waarheid zit ons hoog, de waardigheid van de kerk eveneens. Wij willen doorvechten, door-reformeren en strijden voor onze gereformeerde scholen, pers en organisaties.

Daarin onderscheiden wij ons van de grote meerderheid bij wie de waarheidsvraag niet zo hoog zit en die zelfs bij een maximum aan goede wil niet kan begrijpen, waarom die malcontente vrijgemaakten zich zoveel drukte op de hals halen.

In dat militant zijn ligt ook onze zwakheid en onze kwetsbaarheid.

Wij hebben elk een gevestigde, dikwijls agresieve mening over zaken van kerk, maatschappij en politiek en weten die met klem van argumenten te presenteren.

Moeilijk te begrijpen en zwaar om te dragen schijnt het feit, dat er broeders zijn, die andere opvattingen verdedigen met andere argumenten.

Vergeeten wij niet dikwijls, dat de Vrijmaking een historische achtergrond — en daarom meer dan één aspect heeft en dat bij de een dit en bij de ander dát aspect het zwaarst woog en naar zijn persoonlijke instelling het belangrijkste was?

De Vrijmaking was een strijd voor de christelijke vrijheid, maar ook een strijd om het wezen der kerk. Het ging om de betekenis en de interpretatie van de belijdenis, maar ook om de betekenis en de interpretatie van de Kerkenorde. Het ging tegen het beest, dat synodocratie heet en vóór de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk. Het was een strijd tegen de hoogkerkelijke ambts-karikatuur en een strijd voor het ambt aller gelovigen.

Het een stond toen en staat nu niet los van het ander. Maar laat de broeder, die voor zichzelf ernstig meent, dat alles draaide om de artikelen 27 tot 29 van de geloofsbelijdenis, zijn medebroeder het recht en het genoeg gunnen te menen, dat het met de Vrijmaking ging om het behoud van de christelijke vrijheid.

Dan zal er verschil zijn over de vraag, wat in de praktijk van het leven doorgaande reformatie is, maar bij beiden is trouw.

Ik voel niets voor „zwijgen om des lieven vredes wil”. Wij mogen best voor onze opvattingen uitkomen en proberen de andersdenkende broeder voor onze mening te winnen. In de grond der zaak is zwijgen ter wille van de vrede liefdeloos.

De verschillende meningen en opvattingen kunnen in vrede naast elkaar blijven staan en elkander aanvullen.

De repeterende zonde van het drijven begint daar, waar men vergeet, dat de Vrijmaking was het één en het ander. De ellende begint daar, waar men probeert van de eigen mening weer een algemeen gangbare te maken.

Naar onze aard zijn wij een veel te militante groep om dat van elkander te „nemen”.

Als wij de les van de kerkgeschiedenis en de les van de gemeente van Corinthe nog niet hebben geleerd — en soms lijkt het daar wel op — laten wij dan ons nuchtere verstand gebruiken.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Blokzijl D. K. Smit te Kantens.

Intrede. Zondag 19 aug. deed ds L. W. C. Blokhuis, gekomen van Zevenbergen, zijn intrede in de gemeente van Zuidhorn na vooraf te zijn bevestigd door ds H. Smit te Terneuzen.

De bevestiger had als tekst gekozen II Tim. 4 : 1, 2: Paulus bezweert Timotheüs trouw te volharderen in het volle werk van de Evangelisatiedienaar.

Zijn vermaan vindt kracht:

1. in de ernst van het komende gericht.
  2. in de heerlijkheid van het komende Koninkrijk.
- Ds Blokhuis bediende het Woord uit II Tim. 3 : 16, 17: De betekenis van de Heilige Schriften voor de predikers en voor de gehele gemeente.
1. het gezag.
  2. de strekking.
  3. het doel van de Schriften.

Over de Zending. De katastrofale gebeurtenissen op Nieuw-Guinea heeft ook voor de zendingarbeiders ernstige gevolgen gehad.

Zaterdagmorgen 18 augustus zullen D.V. op Schiphol aankomen Mej. A. I. Havinga, verpleegster te Kouh, Mevr. Versluis met haar zoontje uit Boma, en dhr. J. P. M. Rietkerk, onderwijzer te Kawagit. Dan zijn inmiddels de beide zendingarbeiders, en al de vrouwen en kinderen van onze zendingarbeiders in Nieuw-Guinea, in Nederland, want eerder in de week arriveerden reeds mevr. Knigge van Butiptiri met haar beide kinderen, en mej. E. Nieboer, onderwijzeres te Kouh.

De terugkeer van deze vrouwen en kinderen is geschied op zeer dringend advies van het Gouvernement van Nederlands Nieuw-Guinea, die geen genoegzame garanties voor het leven en de veiligheid voor vrouwen en kinderen kan geven, temeer waar zeer waarschijnlijk alle verbandingen van Tanah-Merah met de buitenwereld op zeer korte termijn zullen zijn afgesneden, en hun vertrek dan onmogelijk zal zijn. Ditzelfde gold, op medische gronden, eveneens voor dhr. Rietkerk. In noodgevallen zal de enige verbinding n.l. bestaan in dagenlange looptochten door het oerwoud.

Onze nog op Nieuw-Guinea aanwezige zendingarbeiders zullen zo lang als de HEERE daarvoor de mogelijkheden nog geeft, de arbeid voortzetten. Bijzondere aandacht zal daarbij hebben de opleiding van inlandse medewerkers afkomstig uit het eigen Zendinggebied. Het feit dat zij in deze gevaarvolle overgangperiode ook niet nog de zorg hebben voor vrouwen en kinderen, is voor onze broeders een hele geruststelling bij het doen van hun werk in deze spannende tijd.

Laten onze gebeden dagelijks opgaan voor de voortgang van de zendingarbeid en de welstand van de zendingarbeiders en -arbeidsters.

Amstelveen. Daartoe aangezoekt door deputaten onzer Kerken voor de geestelijke verzorging van militairen, heeft Ds B. J. F. Schoep zich

voor een termijn van 1 jaar en 6 weken beschikbaar gesteld als reserve-legerpredikant.

De Kerkeraad heeft met algemene stemmen hierin bewilligd en ds Schoep voor deze arbeid af te staan en wel met ingang van 27 aug. a.s.

Adressen. Het telefoonnummer van Ds Slotman, Overhandstraat 4, Pernis is gewijzigd in 163524.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS...

schrijft een zuster aan U.

Hoe? Leest U maar:

„Zeker denkt U ook wel eens aan Uw spaarbankboekje en wat er met dat zuinig bewaarde geld gaat gebeuren wanneer de Here U aflost van Uw dienst op aarde.

Welnu, laatst hoorde ik van iemand, die testamentair had laten vastleggen, dat eventueel overblijvend geld bestemd is voor de Gereformeerde Kinderbescherming.

Vindt U dat niet een schitterend idee?! Want als straks de gevraagde f 300.000,— bijeen zijn zal er toch nog veel geld nodig zijn voor de uitbouw van dit werk. Zou het geen rijke gedachte zijn, dat Uw geld gebruikt wordt om kinderen Gods, ook uit afdalende gezinnen, te helpen bij Christus' Kerk te blijven?

Ik vond het idee zo mooi, dat ik het wil doorgeven in de hoop dat het vele navolgers vindt onder broeders en zusters die geen kinderen hebben en hen die wel kinderen hebben doch inzien dat deze het geld niet nodig hebben.

Mocht U ertoe besluiten, doe het dan spoedig want wij zijn ons leven geen dag zeker. Een zuster”.

Dit persoonlijk aan U gerichte woord geven wij gaarne aan U door. Stel niet uit tot morgen wat gij heden kunt en moogt doen.

Wij verhalen voor U

dat iemand op een zondag, reeds voor de aanvang van de vroege morgendienst, f 25,— gaf omdat hij „zo'n goede week had gehad”.

De volgende dag ontvingen wij een brief uit Engeland met bijgesloten een pond, dat bij verzilvering f 10,— opbracht. De geefster kunnen wij verzekeren dat het inderdaad een goede poging is om ons „gevoel van misselijkheid” te verdrijven.

Twee andere zusters hebben dia's vertoond van haar reis naar Palestina. Dit geïllustreerde verslag heeft voor het thuis f 170,— opgebracht. Op deze plaats willen wij de initiatiefneemsters en de bemiddelaar hartelijk danken.

Een „broertje” van Sybren Foekes schrijft: „van een nog klein kind bij deze een gift, zodat een ander bescherming vindt”. Nu we toch Sybren hebben genoemd, willen wij opbiechten dat we hem nog alleen kenden van een foto. Groot was dan ook de verrassing toen hij geheel onverwachts met zijn moeder, oma en twee zusjes op bezoek kwam. Het is stimulerend juist ook de kleine-vastemedewerker te ontmoeten.

Een vader schrijft: „Van Okke Jan, het Groningse jongetje, dat met zijn Friese naam genoemd werd naar zijn Zeeuwse oom, om een klein bedrag te geven voor het Gelderse huis ten dienste van de Nederlandse kinderen”.

Anderen kwamen niet bij ons, doch gingen naar het buitenland. Onder hen waren de deelnemers aan de reis van de Gereformeerde Reisvereniging naar Gortipolh (Oostenrijk). Op zondag 15 juli hielden zij daar een collecte, welke de actie voor het thuis f 80,— verder bracht.

En er komt nog meer. Uit een goede bron welde een gedetailleerd verslag op van de jeugdreis tussen de oevers van de Rijn. De aanbeveling van de reisleider (omke) het thuis niet te vergeten zou niet onbeantwoord zijn gebleven. Wij wachten op het overtuigend bewijs.

Er zouden nog vele giften, veelal kleine, met hartverwarmende bijschriften zijn te vermelden. Het zijn er teveel om te vermelden en daarom genoeg voor ditmaal. Wij weten dat het U niet gaat om afzonderlijke verantwoording, doch dat U wilt helpen. Laat hieraan ieder meedoen!

Verantwoording tot en met 13 augustus 1962:

Ontvangen van kerken	f 171.806,34
Ontvangen van particulieren	f 34.645,58
Totaal:	f 206.451,92

Over de vorige periode werd een bedrag van f 1.803,66 ontvangen. Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming”, Beatrixlaan 37, Ede.

Te koop gevraagd:

1e JAARGANG NR 2 „LUCERNA”

A. WATTEL Jr, Lijdijkweg 3, Serooskerke-W.